(Nro. 134.)

ROZMAITOŚCI.

We Wtorek Nro. 68. 12. Czerwca. 1821.

PRAWDY,

czyli doświadczenia w północney Ameryce C. G. Page.

(*Dokończenie.*)

Dla wiadomości, w iakim iest stosunku zarobek z potrzebami życia, będzie może pożądaną rzeczą, wypisanie tu żywności ceny.

184 funtów nayprzednieyszey pszenney mąki (żytney tu nie używaią a mało więcey iak połowę co pszenna kosztuie) 3. dolary *) 36 centimów.

Funt masła	— — —	26 do 28
— mięsa wołowego	—	6 — 8
— wieprzowiny i baraniny		6 — 8
— cielęciny podług różnicy wieku	— —	6 — 14
Sto cebul	— — —	6 — —
Funt ryżu	— — —	6 — —
Bushel Kartofli	— —	24 do 26
Funt dobrego, Szwaycarskiemu podobnego, sera	—	10 do 15
Pint piwa	— — —	4 — 6
— rumu	— —	16 — 18
Flasza ord. francuzkiego wina (3/4 Drezdenskiey konwi)		18 — —

Dębowego drzewa tyle, co na dwukołowem wózku koń uciągnie 2 dolary.

Wyborny chleb biały, który mniey iak 2 funty ważyć nie może, teraz zaś 3 funty waży, kosztuie 12 centimów.

Jeżeli rzemieślnik wyrobnikowi na tydzień 4 do 8 dolarów płaci, a rachować się będzie na ogół 6 dolarów, czem się w prawdzie czeladnik, ale nie osiadły mieszczanin kontentuie; musiałby biorąc wszystko iak nayniżey, tak niemal rachować:

Na owe 6 dolarów funduszu;

Mieszkanie, dla iedney osoby kosztuie na tydzień 4 szyllingi; za bieliznę i odzież 4 szyllingi, razem 8 szyllingów albo 1go dolara, za resztę 5 dolarów czyli 40 szyllingów można mieć 18 i 1/2 funtów masła, albo 245 funtów piękney mąki, albo 70 do 75 funtów mięsa i. t. p.

Wobiegu prawie same papierowe pieniądze i często potrzebny brzęczącey monety, zmuszony iest wielu prosić za czem zmienić zdoła. Zdaie się, iak gdyby chować chciano srebrny pieniądz, inaczey byłby więcey widziany. Ponieważ każdy, który pewną ustanowioną prawem summę iako fundusz do założenia banku okaże i wolność zyskać może założenia banku w podwóyney papierowey ilości, przeto tak rozliczne tu są banknoty iak bankiery; każdy bank wytłacza dowolną na swoich banknotach cechę, tak znayduią się pod znakiem pługa, bryki, sani, ogrodu, różnych narzędzi i. t. p. Nowy przychodzień niech będzie ostrożny w przyymowaniu papierowych pieniędzy, albowiem ich wartość polega na wierzytelności bankiera, który gdy zbankrutnie i pieniądz iego nic nie wart.

Brak kruszcowych pieniędzy, alboli też chęć ukrywania onych, zasadza się na powszechnym zwyczaiu, prawie to wszystko, czego do co dziennego życia potrzeba, brać na kredkę a od czasu do czasu razem wypłacać za tém idzie, że iak przedaiący tak i kupniący oboiętnieie; co bardzo iest szkodliwem, bo często, spokoyni zapuszczamy się w długi, które na raz spłacać przytrudno, co w ogóle stan obowiązanego pogorsza; tak miał P. Benses za mleko wypłacać 120 dolarów w ów czas właśnie, gdy mi dla braku pieniędzy robotę wypowiedział.

Kogo tu rządnym, pracowitym i oszczędnym znaią, ten znaydzie na borg mnóstwo towarów, ale też niech się strzeże nabierać więcey iakby zdołał w oznaczonym czasie zapłacić; nie znane tu bowiem nieskończone processa, ale prawo pozwala grabieży wszystkiego maiątku dłużnika. Ze mieszkance w

*) Dolar ma 8 szyllingow a każdy szylling 12 pencow: Penny czyli centima iest więc około 4 szelongów; 1 Pint, iest 5/8 Drezdeńskiey konwie; 1 Bushel, iest część trzecia Drezdeńskiego szefla, a 103 funtow, tyle co 100 funtów Lipskich. Dolar podług stopy menniczey pieniędzy konwencyinych wart 2 Złote Reuskie i 3 Kraycary.

)(

powszechności są chudymi i wybladłych twarzy, nie tak klima iak raczey zbyteczne używanie mocnych napoiów, przyczyną; płeć któraby piękną nazwać wypadało zasługuie niestety! na ten zarzut; i zbyt srodze sama się karze; do chodzących kosciotrupów podobne, darmo strzelaią pięknemi i ognia pełnemi oczkami, truchleie człowiek widząc nadobną dziewczynę, gdy pomysli, że 14 letnie dziewcze wkrótce w bladego trupa, a w kilku leciech w zgrzybiałą babę się zmieni. Po ludzku mówiąc, ia wszystkiey tey a może i nie sprawiedliwey gadaninie o pięknych dziewczętach nie rad wierzę; a gdyby się to i prawdzić miało, bolałbym na to serdecznie, bo czarne oczy mimo wybladłey twarzy zdaią mi się nader niebezpieczne; a że iestem głownym nieprzyiacielem obmowy pięknych paninek i kobietek, mam sobie za szczególny obowiązek, starać się o ich usprawiedliwienie, i spodziewam się tey zimy zgłębić taiemnicę, czy to pochodzi z winy mężczyzn. Nie umiem dać przyczyny, dla którey mi w ten moment właśnie pożary w mysl wpadły, dość na tem że wpadły, dla tego proszę wybaczyć nieporządkowi panuiącemu w moiem doniesieniu, ile że dnie tracić muszę na zarobienie utrzymania, a wieczory tylko i Niedziele poswięcam pisaniu, krótkość przeto czasu, zabrania mi odczytywania i przerabienia pism moich: muszę zatem tak kreslić wyobrażenia, iak mi się nawiiaią, a na ostatek panuiąca tu wolność nie cierpi ograniczaiącego ią porządku. Więc wracam do pożarów. Z porządku gore tu dwa razy do tygodnia, ale dla wybornych w tym przedmiocie urządzeń prędko gaszą, ani się teraz kiedy wypalaią pierzeie drewnianych domów. Na dany znak gwałtu, w mgnieniu oka składy sikawek otwarte; Kapitan z głośnomownią (tubą) w ręku nie czeka, aż się zbierą do sikawek przeznaczeni, ponieważ kupa młodzieży leci z sikawkami ku pożarowi; do pootwieranych w ten moment rur zdatna każda kiszka, która wodę podaie sikawce. Bez konwi, bez kadzi, bez wrzasku każdy przechodzący pompuie ochoczo, a iak w ogólności nie znana tu śmieszna różność urodzenia, tak też nayozdobniey ubrany z tąż gorliwością obok naiemnika, iak gdyby sam miał bydź zapłaconym pompuie. Więcey iak 1000 łokci kiszki, które dowożą na przeznaczonych do tego celu machinach, pospolicie odwożą nie używane, a kształtnie ozdobione sikawki, nigdy na raz wszystkie nie są w ruchu.

Obaczmy też dzienny porządek. O 5. godzinie z rana mnostwo po ulicach lataiących murzynków przerażaiącym spiewem gotowość do usług kominiarskich oznaczaiących, pierwszém są znakiem ożycia; zą temi mleczarze; dwa duże blaszane naczynia dzwiga wózek drewniany, na którem i mleczarz z kiiem w ręce, którym o deszczkę wybiiaiąc swoie zbliżanie ogłasza. Po nich piekarze z chlebem w dużych koszach, ci resztę nie rozebranego chleba od swoich konsumentów, przedaią kramarzom (*grocer*) wszelkiemi żywnościami handluiącym.

Od 6. do 7 otwieraią się sklepy; kupcy wychodzą z miotłami i każdy przed swoiemi drzwiami zmiata, ale tylko scieszkę (*trotor*) śmiecie na ulice rzucaiąc, dla pomnożenia mogił ostrzygowych skorup, słomy i. t. p. Dopiero pokazuią się ładowne małe okręty i statki, brzoskwiniami, ostrzygami, iabłkami, cebulami, maisem i. w. i. Jakżeby się nie dziwili dowoziciele tych płodów, gdyby iaki celnik pokazał się i zażądał, niesłychaney tu akcyzy. Tu iuż zaczynaią wóżnice bydź czynnymi, ze swoiemi iedno konnemi wózkami zarobku żądni; 3 do 4 szyllingów płaci się od przewozu z iednego końca miasta na drugi. O godzinie 10tey iuż i zupa żółwiowa gotowa w garkuchniach, którey porcyia od 8 do 10 centimów; a cały dzień za rozmaite ceny wszędzie rozlicznych potraw dostać można. Do Muzeum z bogatym gabinetem naturalnym, za 2. szyllingi każdemu wstęp wolny; z księgozbioru zaś, ci tylko użytkuią, którzy za pożyczone ksiąszki zastaw daią. Wieczorem przechadzaiących się, ubawiaią pięknie oswiecane sklepy kupieckie, mała tylko liczba zbiera się po szynkowniach dla czytania gazet, grania w domino albo kręgle.

Własnie dowiaduię się, że P. Wendell za swóy dworek do którego 2. akry gruntu należy, o milę tylko od miasta odległy, w naylepszey ziemi tylko 100 dolarów rocznego czynszu pobiera. *) — Bogaty kupiec z Montreal w Kanadzie widząc mnie wczoray przy robocie, mówił mi, iż tam białoskórnika nie ma; że się tam surowe skóry ielenie od iednego szyllinga aż do dolara przedaią, i że on byłby w chęci założenia garbarni, gdybym mu w tem pomocnym bydź mógł. Przyrzekłem mu to i czekam skutku.

Gdy tu nic rzadkiego nie dotrzymać

---

*) Kiedy o milach mówię, rozumiey milę Angielskie których 4 14/23 na iedną Niemiecką rachuią się — a 1 i 1/2 Akry tyleż iest, co morg Saski, albo 1 Akra ma 38. 376. Kwadr. stop Francuzkich a Sas. 52, 247.

przyrzeczenia i mieszkania nawet dla tego, za pisemną umową arędują, należy bydź w każdych układach ostrożnym, i nic nie przedsiębrać bez pisemnego obowiązania się, bo iakożkolwiek wielka iest dzielność prawa, bez wszelkich na iakąbądź osobę względów, tak nic z resztą co nieprawne uważanem nie iest. Prawo, ile mi do tych czas wiadomo, iest więcey dla opieki słabych iak dla pobłażania mocnym. Przysięgę wykonywaią iak Anglicy; ucałowaniem Ewanielii i z takąż lekkomyślnością, ale też za to lepsza część mieszkańców, która na zaszczyt i szczęście ludzkości większa iest, iuż się przekonała, iż lepsza iest, usunąć przysięgę a słowa dotrzymywać. Wiedzą o tem (nie wielu wprawdzie) że cnota ma sobie własciwy szacunek i nie cenią człowieka w miarę iego szczęścia; dla tego nie gardzą mniey szczęśliwym, ieżeli tylko przez złe wychowanie i czyny wzgardy nie godzien, ale mu należną cześć oddaią. Każda wiara, każda teologia iest nietykalną własnością. Jeden drugiemu nie narzuca swoich przesądów, nikt nikomu prawd wiary nie przepisuie, ani też kto dla tego iest szlachetnieyszym że dawnieyszego rodu. Z tey mniemań wolności zrodziło się mnostwo drobnych towarzystw, które wspólna nauka łączy; te wystawiaią sobię kościoły, których tu bez liczby, a na wielu ulicach w iednym z domami rzędzie po 3 i 4. Liczni tu wolni Murzyni sprawuią wszelkie usługi, trudnią się handlem i rękodziełami, iednak zdaie się, iż mało maiętnych. Częstokroć los wolnych, iest gorszy od niewolniczego, więcey bowiem pokoleń miia, za czem zdołaią pozbyć się wrodzonego lenistwa i wyrównać w pracy białym. Nie rzadko buduią tu domy na cudzym gruncie. Własciciel domu opłaca własciciełowi ziemi umiowiony czynsz, a ieżeli po upływie umówionego czasu, porozumieć się na przyszłość nie mogą, przenosi się dom na insze mieysce. Ponieważ dziś właśnie dóm o dwóch piątrach z dołem w ktorym 3 rodziny mieszkać mogą, przenosi się, z tey przyczyny namieniłem o tem.

W Czerwcu bieżącego roku zawiązało się towarzystwo w celu otworzenia banku, na którem każdy, choćby też i naymniey, na 5. od. Sta. rocznie lokować może, tu nie ieden niesie i iednego dolarka, skoro go uzbiera, a tak do 6 go Października liczono iuż w banku 95,000 dolarów,

Żołta febra ustała teraz (12 go Października) tak tu, iak w Baltimore. Tu ieszcze nie zebrała pięćdziesiąt osób, w Baltimore zaś wiele bardzo, a czasem na dzień 30 do 40. Lecz to musi się z czasem zmnieyszyć, ponieważ znoszą znayduiące sie w miescie pagórki i zasypuią niemi bagna, prowadzą też i kanały sklepione dla ścieku nieczystości. Buduią nowe, całe ulice, w prostey linii, a poiedyncze domy które w przódy w lesie były, teraz zaś w śród miasta stoią, i przeszkadzaią planowi upięknienia, znoszą za uprzedniem wynagrodzeniem właściciela.

Jest to ze wszech miar prawdą co w Europie o dwóch stronnictwach mówią, na które się obywatele Rzeczpospolitych dzielą; lecz któż będzie mniemał, że to uymuie wolności, owszem służy do utrzymania oney? Jeżeli się kiedy gminowładztwu (demokratom) uda większość swoiego stronnictwa widzieć na urzędach, czuwaią związkowi (federalisci) dla wyśledzenia iakich zboczeń; o czem tamci dobrze wiedząc, pilnie się chronią od uchybienia swoich obowiązków i tak na wzaiem. Ponieważ wszystkie, nawet i naydrobnieysze przedmioty, publiczne pisma nicuią, i nikt ze swoiem zdaniem kryć się nie ma zwyczaiu, nie może się utaić żadna zdrożność. W ostatniey woynie z Anglią, Związkowych partyia przemagała w Konnektikucie; ponieważ bezpośrednio z Kanadą graniczy, była z Anglikami dla dawnieyszych stosónków, ieszczę w nieiakich związkach; nareszcie zaięli Anglicy Konnektikut, i z takiem umiarkowaniem zachowali się tu, że to, od owego w kraiu Nowego Jorku dziwnie odbiiało; nakoniec zgodzono się na oddzielną własną konstytucyię i odłączenie się od reszty Państw. Lecz o tem wszystkiem iuż wprzody wiedziano, i Kongres dokładnie był zawiadomiony; postanowienie to, zostało nagle tak wyiaśnionem, że podszczyciele utrzymać planu swoiego nie byli w stanie, i przekonani zostali, iż ich dzieła owoce musiałyby się stać szkodliwemi. Anglicy, w których posiadaniu cały kray zostawał, mogli rzecz swoią popierać; naybogatsi mieli swóy interes, inne kraie dopiero ćwiczyły nowozaciężnych w Marsowem rzemiośle i wznosili twierdzę; nie mieli więc sposobności siła na przeciw działać; a iednak dobra sprawa zwyciężyła. Przekonano obywateli o szkodliwości tego planu, wielka część związkowych przeszła na stronę gminowładzców; a żaden z uczestników owego szkodliwego planu nigdy iuż do urzędów przypuszczonym bydź nie może, na zawsze zaufanie straciwszy.

Obecnie w tak dobrem stanie obrony zostaiemy, iż zgłębiaiąca Angliia dobrze to widzieć może, że na woynie nichy zyskać nie

mogła. Florydy, zapewne wpływem Anglii dotąd ieszcze nie odstąpione. Gdy Poseł Hiszpanski, nadspodzianie aktu ustępczego podpisać wzbronił się, pisał ieden gazeciarz: »to dobrze dla nas, osiągniem większe korzyści.«

Wiadomości Warszawskie. *)

(*Z dnia 15. Maia.*) W krótce lubownicy kunsztów, widzieć będą drugi takiż zegarek, iaki P. Leon Kuchajewski w Roku 1815. miał szczęście złożyć Nayiasnieyszemu Panu. Zegarek ten, iest bliskim ukonczenia, pomnożony wieln kunsztownemi ozdobami. Tenże P. Kuchaiewski, procz iuż ogłoszonych przez niego wynalazków, pracuie nad wielu innemi, o których nie zaniedbamy donieść naszym czytelnikom. Przeniósł on teraz swoią pracownią zegarmistrzowską, do domu Pani Boddin pod Nr. 382. na Krakowskiem Przedmieściu.

Zegar robiony przez P. Gugenmusa, a maiacy być umieszczonym w pałacu Kazmierowskim, iuż iest bliskim ukończenia; Deputacyia rozpoznawaiąca to dzieło, przyznała mu wielkie zalety.

Od wielu lat iatki rzeźnicze, Wolnicą zwane, a będące przy ulicy Franciszkańskiey groziły upadkiem; były to bowiem mizerne kletki. Iuż na ich mieyscu ukończono nowe murowane iatki. Iest to budowa ozdobna, i równie wygodna tak dla przedaiących, iako też dla kupuiących. Sześdziesiąt rzeźników w tyluż sklepach przedaią swoy towar; kanał nowo urządzony uprząta natychmiast wszelkie zwykłe w takich mieyscach nieczystości, od ulicy zaś kończy się stawiać piękny dom mieyski. Stolica winna tę wygodę i ozdobę urzędowi Municypalnemu.

Król Leszczyński.

Na iego dworze wychowany nasz Poeta Jakubowski **) został za iego pośrednictwem Jenerałem w woysku Francuzkiem. Leszczyński Król sławny w dzieiach Polskiego narodu, słynie także w dzieiach literatury. Ułożył dość gładkim wierszem Historiyą starego testamentu, i odpisał na sławną mowę Russa: przeciw pożytkowi nauk. To ostatnie iego dzieło iest w ięzyku Francuzkim napisane. Leszczyński zbiia tam cały system Russa, i wsparty wymową dowodzi, że nauki są koniecznie potrzebne, Tego odpisu naywięcey się Russo obawiał.

St. Jasz...ki.

Teatr we Lwowie.

Wystawiano po pierwszy raz 4. Czerwca przerobioną z Włoskiego P. Federyczego komedyię w 5 aktach: Narzeczony ze Smorgonia. Do miasta przybywa szlachcic ze Smorgonia, i zamyśla ożenić się za namową Adwokata Sknerskiego z iego corką. Lecz Emma miała iuż kochanka, który pod odmiennem nazwiskiem zostaie za dependenta u iey oyca Matka pochwalała ich miłość, dla tego sprzeciwia się zamiarom Sknerskiego. Uwiadomiony o tych stosunkach szlachcic nie chce się narzucać paunie, lecz sam ieszcze dopomaga iey do otrzymania zezwolenia oycowskiego. Nie odieżdża iednakże z niczém, gdyż pozyskawszy serce hożey siostrzenicy Adwokata, otrzymuie iey rękę. Nie zły układ tey sztuki, lecz nie wiele komiki a charaktery są za słabo określone. P. Nowakowski, na którego dochod tę sztukę pszedstawiano, nadał sztucę a szczególniey roli Adwokata swoią dobrą grą wiele interesu, i został wywołanym. Ubawili także publiczność poniekąd P. Kaminska iako siostrzenica Adwokata, i P. Błotnicki iako służący szlachcica Smorgońskiego.

*) Z Kuryiera Warszawskiego.

**) Jakubowski przyiaciel Krasickiego i Naruszewicza znany uczonemu światu z Pochwały na śmierc St. Konarskiego i z tłumaczenia baiek Lafontaina. Na niego to napisał te wiersze Naruszewicz w iedney ze swoich Sielanek:

,,I ty z niemi pospołu idziesz miły Kubo,
Ty ozdobo przyiaciół, ty wsi naszey chlubo;
Co dzielnych Franków hufce kęs rzuciwszy zbroyne.
Czerpiesz z nami, gdzie Parnas toczy szkła spokoyne;
A rymy oyczystemi i gładko i iaśnie,
Sekwańskiego Ezopa, wdzięczne nucisz baśnie.
Acz ty w oboygu dobry rzadkim darem Feba,
Bo i śpiewasz i strzelasz dobrze, kiedy trzeba.''

Redakcyia F. Krattera. — Drukiem J. Pillera.